

POTENCIALI IN MOŽNOSTI RAZVOJA TURIZMA NA OBALI IN V ZALEDJU

Branka BERCE BRATKO

dr., Urbanistični inštitut Republike Slovenije, 61111 Ljubljana, Jamova 18, SLO
dott., Istituto urbanistico della Repubblica Slovenia, Lubiana, SLO

IZVLEČEK

Pričujoči prispevek je del razvojno-raziskovalne naloge, ki sta jo sofinansirala Ministrstvo za znanost in tehnologijo ter Ministrstvo za varstvo okolja in urejanje prostora z naslovom: Oblikovanje turistične ponudbe in zasnova dolgoročnega razvoja turizma v turističnih območjih Slovenije: obalno turistično območje nosilka K. Repič, ki jo izdeluje Urbanistični inštitut Republike Slovenije, v letih 1992-1993. Separat te naloge o potencialih in možnosti razvoja turizma na Obali in v njenem zaledju je bil izdelan z željo, da preučimo te možnosti na osnovi identitete prostora in vrednot lokalnega prebivalstva in jih povežemo v celostno oceno s kulturno-antropološkim pristopom v planiranju.

UVOD

Patrick Geddes je s poimenovanjem eutopia vpeljal idejo o regionalni identiteti za potrebe planiranja. Eutopia namreč pomeni "dober prostor". To tvorjenko je Geddes uporabil v svojem nagovoru leta 1904, ko je predaval Sociološkemu društvu, kjer je utemeljil regionalni poudarek - imperativ za planiranje takole: "smiselno in primerneje je oblikovati prostor skladno z že obstoječimi oblikami ter kulturološkimi in ekološkimi procesi, ki so prisotni na lokaciji oziroma v regiji, kot pa vsiljevati idealizirani planski model, ki je odraz neke teorije brez povezave s stanjem v regiji." (Hough, M (1990) *Out of Place: Restoring Regional Identity to the Regional Landscapes*, New Haven & London, Yale University Press, str. 64)

Eutopio zagotovimo takrat, ko kultura in ekologija postaneta sestavni del oblikovalčevega mišljenja in pristopa (prav tam, str. 68).

Tako kot percepcija o estetiki, kar je odgovor posameznika na vprašanje, kaj je lepo in kaj ni. Utopije pa so proizvod posameznikovih možganov, ki iščejo idealizirane rešitve za probleme v družbi, kot jih pač oni razumejo. Čeprav je večja skrb za higieno pripomogla k bolj zdravim mestom in so z zelenimi parki ustvarili prepotrebne kontraste mestni prenaseljenosti in vsesplošni nasičenosti, pa ima vsak človek različne ideale in prav tako različne poglede na to, kako je

mogoče doseči planske cilje. Zato je vizija enega samega človeka narobna in neuresničljiva, če jo vsili družbi kot celoti.

Veliko govorimo o nacionalni identiteti, njeno osnovo pa predstavlja prostorska identiteta regij, in ta določa lokalno. Le-ta se najizraziteje kaže v tipiki naselij. Identiteta naselja pa ni le fizična morfologija naselja, ampak predstavlja skupek prostorske, socialno-ekonomske in ožje kulturne identitete. Ta ni konstantna, zato je potrebno določiti lokalne značilnosti in ovrednotiti njih težo pri oblikovanju in preoblikovanju identitete. V zvezi s tem govorimo tudi o "zmogljivosti" za razvoj in "saturiranosti" z njim ter o pragovih razvoja, predvsem glede na prebivalce in stanje okolja.

Problematika identitete naselij se tesno veže na probleme okolja, ki je razumljeno integralno. Ker se identiteta spreminja, je pa hkrati najvažnejši element razvoja, jo je potrebno proučiti in spremljati njen razvoj s ciljem, da tako določamo politike razvoja naselij in kulturnih regij. Rezultati integralnega preučevanja so kriteriji razvoja, predvsem omejitve in možnosti, ki jih pogojuje identiteta naselij. Ker je Slovenija v svoji poselitvi zelo razdrobljena in raznolika, je to posebna vrednota, ki jo je potrebno ohranjati in primerno razvijati. Primeren razvoj naselij v slovenskih pokrajinah pa je možen z "mehkimi" metodami razvoja. Pri tako zasnovanem raz-

voju se najprej oceni, koliko je mogoče prenoviti oziroma reurbanizirati neko naselje, da živi naprej kot skladna fizično, socialno in kulturno morfološka enota. Kriteriji identitete pa predstavljajo osnovo za izpeljavo pragov razvoja in prioritete prenove na ravni naselja.

Izkušnje dežel OECD nam kažejo, da so uspešni le integralni ukrepi, ki so holistično domišljeni in nadsektorski. Kot vemo povzročajo sektorski pristop v prostoru večje konflikte.

Cilj teh dežel je doseči razvoj, ki je združljiv z okoljem "sprejemljiv" razvoj in je dosegljiv preko dveh principov: po principu funkcionalne in samoregulirajoče se ekonomske rasti in po principu produkcije minimalnih odpadkov.

Te dežele propagirajo tri razvojne prioritete za devetdeseta leta: poleg razvoja transporta, racionalne rabe energije, predvsem prenovo območij na osnovi identitete.

Opozarjajo na napake, ki jih povzročajo trg in jih mora korigirati država oziroma mesto z razvito javno upravo. Zato predlagajo inovativni pristop, ki je holističen, kot primerno orodje za doseganje primernega razvoja.

Definicija prostorske identitete:

Prostorska identiteta se deli na **regionalno** in **lokalno** prostorsko identiteto.

Regionalna prostorska identiteta je identiteta na ravni kulturne regije, ki jo definirata lokalna identiteta, sestavljena iz *lokalne prostorske, socialne, ekonomske in ožje kulturne identitete*. Regionalno identiteto, na višji ravni pa definiramo s sistemom kulturnih vzorcev. Posamezne identitete, ki sestavljajo regionalno prostorsko identiteto, pa bomo podrobneje definirali.

Lokalna prostorska identiteta

je fizična identiteta prostora na lokalni ravni, to je naselja in naselju oziroma lokaciji pripadajoča krajina. *Fizična identiteta* je sestavljena iz *morfologije naselja in krajine* ter iz *gradbene ali stavbne identitete*, ki jo sestavljajo posamezni tipi stavb. Ti tipi so bodisi vrednote v prostoru bodisi problemi v prostoru, ker povzročajo gradbeno onesnaženost. Kvaliteto lokalne prostorske identitete pa merimo z razvitostjo lokalno - prostorske identitete, razvitostjo stavbne identitete ter z gradbeno onesnaženostjo v prostorski enoti, za katero ocenjujemo identiteto.

Razvitost lokalno prostorske identitete je kazalec lokalne prostorske identitete kot prostorskega dela lokalne kulturne identitete.

Razvitost stavbne identitete, se kaže v kvaliteti stavb glede na obliko in gradbeni material.

Stopnja gradbene onesnaženosti, je razvidna v okolju neprimernih oblik in gradbenega materiala in postavitvi v mikro in mezo prostor.

Socialna identiteta

predstavlja socialno identiteto prebivalcev v prostorski enoti: bodisi kulturni regiji bodisi naselju. Na regionalni ravni jo predstavljajo na medkrajevni odnosi, na lokalni pa medsebojna razmerja kot so medsosedski odnosi in pomoč ter prijateljski stiki na individualni ravni, ki so prvenstveno vezani na lokacijo. Kvaliteto socialne identitete merimo z razvitostjo socialne identitete v prostorski enoti

Razvitost socialne identitete predstavlja razvitost lokalne skupnosti na individualni ravni; na ravni naselja, se kaže v razvitosti medsebojnih odnosov, medsosedski pomoči, prijateljskih stikov in prijaznosti do krajanov in tujcev.

Ekonomska identiteta

prostorske enote predstavlja skupek gospodarskih aktivnosti in znanje, ki je historično in trenutno značilno za prebivalce preučevanega območja. Lokalno gospodarstvo, njegova organizacija in izvedba je setavni del prostorske, socialne in ožje kulturne identitete. Tudi ekonomsko identiteto merimo z razvitostjo ožje gospodarske aktivnosti, njenim pomenom na lokalni, regionalni in celo nacionalni ravni stopnjo organiziranosti in stopnjo stabilnosti oziroma poistovetenja in dolgoročne strateške perspektivnosti tovrstne ekonomske identitete lokacije oziroma regije.

Ožja kulturna identiteta

predstavlja ožjo kulturo prebivalcev enote. Ožjo kulturo pojmuje antropološko in pomeni duhovno kulturo ali tiste dejavnosti, ki po statistični nomenklaturi sodijo v kulturo. Kvaliteto ožje kulturne identitete merimo z njeno razvitostjo.

Razvitost ožje kulturne identitete, je kazalec ožje kulture prebivalcev območja oziroma enote preučevanja.

Prostorska, socialna, ekonomska in ožje kulturna identiteta nam predstavljajo kriterije, po katerih lahko izkristaliziramo razlike med naselji. Ti kriteriji so hkrati osnova za razvoj naselij, z njimi bi lahko poudarili specifično tako problemov kot razvojnih prednosti naselij po regijah, hkrati pa bi služili kot kriteriji za celostno prenovo. Skladno z njimi bi izdelali kriterije identitete, ki jih je potrebno operacionalizirati do ravni ocenjevanja "razvojnih pragov".

OSNOVNA IZHODIŠČA

Uvod

Strategijo dolgoročnega razvoja nove države Slovenije za devetdeseta leta sestavlja poleg ekološko sprejemljivega in uravnoteženega razvoja (*sustainable development*), predvsem razvoj turizma in terciarnih ter kvar-

tarnih dejavnosti. Iz zaključkov mednarodne konference o dolgoročni strategiji turizma v Sloveniji (Bled, november 1992) imata strateško prednost razvoj:

- alpskega in
- zdraviliškega turizma

Obalni turizem ni v prednostnem položaju, ker se Slovenija s Pomorsko deklaracijo (1992) predstavlja kot pomorska država, kar usmerja razvoj ob obali v transportne namene za potrebe vzhodnoevropskih držav. Z drugimi besedami, zanimanje turistov, predvsem petičnih, je za obalni turizem znatno nižje predvsem zato, ker je kvaliteta našega morja že tako prizadeta, da kratkoročno, brez velikih vlaganj v kakovostno izboljšanje ni možno razvijati kvalitetne in ekološko osveščene turistične ponudbe. Za kratkoročen lokalni finančni uspeh je potrebno le razširiti Luko Koper in ponuditi prevoz razsutega tovora, ki je v cenovnem razredu najnižji in ekološko najbolj sporen. Prav zato se ga otepajo vse razvite luke. Tako usmerjen razvoj pa je dolgoročno ekonomsko, ekološko in socialno neučinkovit zaradi kriterijev, ki so tudi osnova za razvoj okolju in prebivalcem "sprejemljivega" turizma na Obali.

Postopek ugotavljanja razvojnih potencialov za turizem

Za ugotavljanje razvojnih potencialov smo uporabili integralno oceno, ki je odraz prizadevanj za kompleksno ocenjevanje razvoja s preseganjem ozkih strokovnih okvirov in z upoštevanjem prebivalcev kot način demokratičnega načrtovanja in odločanja o razvoju.

Razvojne potencialne smo metodološko ugotavljali z dvema ocenama:

- a) "ekspertno" oceno razvojnega potenciala območja, sestavljeno iz vrste ocen, ocene lokalne identitete;
- b) kriteriji prebivalcev in mnenja o primernosti in obliki razvoja, ki smo ga terensko ocenili leta 1991 ter ga dopolnili v letu 1992 z dodatnim terenskim delom in ekspertno oceno.

Območje Slovenske Istre je bilo potrebno razdeliti na študijska območja, ki so uporabna za primerjave z drugimi resorji in so hkrati tudi vsaj delno ožje kulturne enote lokalne identitete (poim. B. Berce - Bratko 1992).

Delitev prostora Slovenske Istre

Prostor Slovenske Istre smo delili po potrebah razvoja, med njimi prvenstveno turistično - rekreacijskega v navezavi na socialne in kulturne značilnosti območja, ki jih kažejo prebivalci tega območja. Izhajali smo tudi iz tujih raziskovalnih izkušenj in anket turističnih organizacij.

Iz anket turističnih agencij, borz in med samimi gosti - turisti je razvidno, da prav ekologija in čisto okolje zavzemata prvo mesto pri odločanju za obisk nekega

območja ali kraja. Zelo pri vrhu vrednostne lestvice pa sta tudi kvaliteta življenja in urejenost okolja za lokalno prebivalstvo turističnega kraja. Velja prepričanje, da je kvaliteten turizem mogoče razvijati v območjih, kjer živijo srečni in urejeni ljudje, ki se poistovetijo s turistično ponudbo skozi vse leto, ne le v sezoni.

Obalo smo razdelili na sedem območij:

- I. območje je MILJSKI POLOTOK,
- II. območje je KOPER do IZOLE,
- III. območje je IZOLA,
- IV. območje je STRUNJAN,
- V. območje sta PACUG IN FIESA,
- VI. območje je PIRAN,
- VII. območje sta PORTOROŽ in LUCIJA.

Zaledni del Slovenske Istre pa smo razdelili v:

- VIII. območje - SEČOVLJE in dolina DRAGONJE,
- IX. območje - hribovito zaledje obale vse do ČRNEGA KALA.

Omenjena obalna območja so bila ocenjena po enotni metodologiji.

Ekspertna ocena območij

Območja smo ocenjevali po naslednjih kategorijah:

1. Ekološko ravnovesje. Tvorita ga prizadetost in ranljivosti območja. To je kazalec stanja v prostoru in ga dopolnjuje naslednji socialno-ekonomski kazalec:

2. Zmogljivost za sanacijo. Sestavljajo jo socialno-ekonomska zmogljivost območja in prebivalcev, predvsem psihološka, zmožnost uporabe znanja in ekonomski potenciali za sanacijo kot sintezni kazalec tehničnih možnosti, ekonomske in psihološke pripravljenosti za sanacijo.

3. Razvitost identitete, ki je kazalec, sestavljen iz:

- 3.1. lokalno-prostorske identitete,
- 3.2. stavbne identitete,
- 3.3. gradbene onesnaženosti,
- 3.4. razvitosti socialne identitete,
- 3.5. razvitosti ožje kulturne identitete.

4. Lokalna identiteta je sintezni kazalec od 3.1 do 3.5 in predstavlja povprečje vseh petih ocen.

5. Razvojni potencial območja - skupna ocena je sintezni kazalec in predstavlja povprečje med ekološkim ravnovesjem, zmogljivostjo za sanacijo in lokalno identiteto.

Vseh pet zgoraj navedenih kazalcev ocenjujemo z oceno od 0 do 100. Vsi ti kazalci pa poznajo kritično mejo, kar pomeni, da je doseganje vrednosti pod mejo močan omejitveni oziroma vzpodbujevalni faktor.

KRITIČNE MEJE:	
1.EKOLOŠKO RAVNOVESJE	60
2.ZMOGLJIVOST ZA SANACIJO	50
3.IDENTITETA	50
3.5.RAZVITOST OŽJE KULTURNE IDENTITETE	70
4.LOKALNA IDENTITETA	50
5.RAZVOJNI POTENCIAL OBMOČJA	50

Vsa obalna območja smo ocenili po naštetih kazalcih in predstavili rezultate vrednot lokalnih prebivalcev, možnih potencialnih krajev zaledja za turistični razvoj z upoštevanjem motiva tržnosti in ekološkega ravnovesja ter uravnoteženega dolgoročnega razvoja Slovenske Istre.

OCENE OBMOČIJ

Rezultati vrednotenja obalnega območja

Ocenili smo le območja z morsko obalo, ki jo je mogoče izrabiti v turistične namene, ker je dostopna. Sečoveljsko območje je obravnavano kot zaledje zato, ker obala ni neposredno dostopna. Ocene so opisane v prilogi na str. 15 do 21 pa so podane vse vrednosti, opisane v metodologiji postopka.

I. MILJSKI POLOTOK

Ekspertna ocena I. območja kaže, na ekološko ravnovesje 65, kar je nad kritično mejo. Ko pogledamo strukturo, pa vidimo, da je razlog predvsem ranljivost območja in seveda njegova relativno zelo visoka prizadetost. Če bi ocenjevali le ankaranski del, bi bila ocena še slabša. Pozitiven faktor je relativno visoka zmogljivost za sanacijo in ocena ožje kulturne identitete. Lokalna identiteta pa je na četrtem mestu. Razvojni potencial je relativno visok, saj znaša 63.

Ocena prebivalcev in razvoj območja:

Prebivalci vse Slovenske Istre sprejemajo prav to območje kot zelena pljuča. Na Miljskem polotoku je primerjalno ostalo še največ neokrnjene narave, zlasti zaledje Debelega Rtiča. Območje Hrvatinov je poseljitveno zelo razstreseno. Kot največji problem pa ocenjujejo prebivalci to, da se dopuščajo in v nekaterih primerih celo dovoljujejo gradnje sredi kmetijskih zemljišč. Domačini menijo, da bi morali prepovedati vso gradnjo v radiju od 1,5 km do 2 km od obale. Na žalost se ob obali poseljuje in razmišlja preveč celinsko. Ni pravega odnosa do morja, zato ga zasipavamo, lociramo industrijske obrate, ker ga ne cenimo kot izjemno naravno vrednoto. Razlog temu je nedvomno tudi sestava prebivalcev, saj je pretežno priseljenska. Prebivalci si želijo nazaj plažo ob pomolu sv. Katarine, ki je bila najlepša koprski plaža.

Miljski polotok je bil historično namenjen kmetijstvu in zdravstvu zaradi izjemnih klimatskih pogojev, ki pa so delno uničeni zaradi ekološko spornega delovanja Luke Koper.

Na Miljskem polotoku naj se razvijajo historične dejavnosti kot so zdravilstvo, turizem in kmetijstvo, za kar so dani naravni pogoji, zlasti zdravilna klima na Debelem rtiču, ki je po dokazilih zdravnikov enakovredna tisti z Lošinja. Bolnišnica Valdoltra pa se lahko navezuje na splošno bolnišnico v Izoli in združeni lahko ponudita kvaliteten zdravstveno-zdraviliški turizem. Naravovarstveniki naj zaščitijo območje Debelega Rtiča in park v stari ankaranski bolnišnici ter močvirno območje lana pri pomolu Sv. Katarine.

II. OD KOPRA DO IZOLE

Iz ekspertne ocene je razvidno, da je prizadetost območja zelo visoka, saj je to občina, katere največji delež obalnih površin je zaseden z industrijskimi obrati, ki ne sodijo nujno na obalo. Ekološko ravnovesje je pod kritično mejo, saj znaša 59. Zmogljivost za sanacijo je v ekonomskem in psihološkem smislu relativno nizka, kar lahko pripišemo tudi zelo nizki stopnji razvitosti ožje kulturne identitete. Prav zato so tudi razvojni potenciali ekološko primerne in sprejemljivega razvoja relativno nizki, najnižji po vrednosti od vseh obravnavanih območij ocenjeni s 45.

Zanimivo je primerjalno oceniti koprsko staro mestno jedro. Z izsušitvijo solin so pridobili velike poseljitvene površine. Koper se je čezmerno razlil s stanovanjskimi bloki in soseskami po bližnjih gričih. Na obrobju, predvsem v luki, ima preveč umazane industrije, ki kviri mikro klimo in vizualno podoba vstopa na Obalo. Če ga ocenimo kot ostale primere, vidimo, da je njegovo ekološko ravnovesje pod kritično mejo, le 54. Ima tudi izredno nizko zmogljivost za sanacijo in najnižjo stopnjo razvitosti socialne in ožje kulturne identitete.

Ocena prebivalcev in razvoj območja:

Prebivalci zelo cenijo morsko obalo med Koprom in Izolo. Naravovarstveniki pa trdijo, da bi ta del obale moral biti tudi morski rezervat, ker je ohranil pestrost rastlinskih in živalskih vrst. Obalno cesto je potrebno premakniti z obale in ta del obale nameniti kopanju. Za uresničitev tovrstnega predloga obstajajo relativno dobre možnosti, ker je na natečaju zmagal projekt za cesto, speljano 300 - 500 m od obale. Prav tako bi bilo potrebno odstraniti Ferromoto, ki s svojimi trgovskimi prostori zaseda eno najlepših lokacij.

Območje naj se razvija tako, da bo saniralo preče ekološke probleme, obalo namenilo rekreaciji in turizmu, ne pa cestnemu prometu. Koper naj se še naprej razvija kot administrativni in trgovski center vključno

z razvijanjem kulturnih dejavnosti, kot so gledališče, poletni festivali in podobno, vendar z veliko večjo občutljivostjo do naravne in kulturne ter mestne krajine. Nujno je treba sanirati vizualno podobo in ne dopuščati lukri nerazumnega širjenja.

III. IZOLA

Iz ekspertne ocene lahko razberemo, da je območje relativno prizadeto, ranljivost območja je visoka in ekološko ravnovesje je z oceno 61 nad kritično mejo. Zmogljivost za sanacijo pod kritično mejo, razvitost ožje kulturne identitete je pod kritično mejo, zato je tudi ocena razvojnega potenciala samo malce nad kritično mejo z vrednostjo 55. Mesto ima veliko število neavtohtonega mestnega prebivalstva, zaposlenega v izolskih industrijskih obratih.

Zanimivo je oceniti in primerjati staro mestno jedro znotraj Izole. Samo jedro je izjemno mikavno zaradi morfološke preprostosti in mediteranske logičnosti, ki ustvarjata kompleksnost jedra in kvaliteto stavb. Njegova prednost je, da je manj prostorsko omejeno kot Piran, zato pa ga je v veliko večji meri prizadela hitra industrializacija v njegovi neposredni okolici. Prizadetost območja je relativno visoka zaradi neprenovljenih stavb mestnega jedra, ranljivost je manjša in zato je ekološko ravnovesje zelo visoko, saj znaša 71. Zmogljivost za sanacijo je nekoliko nižja kot za celotno območje Izole in je 42. Razvitost identitete je znatno višja, kot je to primer za celoto, saj je ocenjena na 69. Tudi kulturna identiteta je višja. Staro mestno jedro ima možnosti razvoja ob spomeniško-razvojni prenovi. Jedro je uspelo pritegniti nekaj zavodov in malih firm, ki na delovnih mestih zahtevajo tudi akademsko izobrazbo. Tovrstni razvoj ugodno vpliva na jedro. Kljub pozitivnim učinkom razvoja jedra pa je mesto Izola še vedno preveč industrijsko. Novejši razvoj, predvsem marina, ki je v gradnji, dodatno bremeni in siromaši kvaliteto tega prostora.

Izola naj se prenavlja kot staro mestno jedro z razvojem bolj specializirane ponudbe, vključno z usmeritvijo na upokojece in starejše. Gradi naj okolje brez arhitekturnih ovir in v sožitju s starim mestnim jedrom, ki ga je potrebno "dodatno intelektualizirati", kar pomeni, da se prostorsko razvija tako, da omogoča priselitev in delo ljudi z visoko izobrazbo.

IV. STRUNJAN

Ekspertna ocena kaže, da je to območje najmanj prizadeto in je hkrati tudi najbolj ranljivo. Ekološko ravnovesje je najvišje med vsemi območji, saj znaša 89 in je zato toliko bolj občutljivo za razvoj. Zmogljivost za sanacijo je relativno visoka. Ima izrazito in relativno neokrnjeno prostorsko identiteto. Stavbna identiteta sta-

rih gradenj je visoka. Zaradi ne najbolj ustreznih stavbnih teles novogradenj, katerih prostorska vmesitev je v nekaj primerih neprimerna, pa se je znatno znižala. Gradbena onesnaženost območja je relativno nizka. Razvitost socialne identitete je izredno visoka, saj je najvišja med vsemi izvedenimi ocenjevanji in enako velja tudi za kulturno identiteto. Ker je ekološko ravnovesje zelo visoko, zmogljivost za sanacijo primerna in lokalna identiteta razmeroma visoka, je tudi razvojni potencial zelo visok, saj znaša 66.

Območje je zelo cenjeno ne le na mikrolokalni ravni, večina prebivalcev Slovenske Istre namreč meni, da je to najdragocenejši del slovenske obale, posebno rt Ronnek z zalivom, ki sta zaščiteni kot naravni znamenitosti z dobrimi klimatskimi in prostorskimi pogoji za razvoj, je na tem območju pomemben tudi zdraviliški turizem. Zasedenost 322 ležišč je bila od januarja 1992 s 55%, julija 88%, avgusta 93% in novembra 42%.

Območje z zavarovanimi površinami naj bo namenjeno naravovarstvu; solinarstvo naj se odvija na tradicionalen način, sicer pa naj bo ta prostor namenjen rekreaciji in turizmu Istranov, kot je v dobršnji meri že sedaj. Ena izmed lokacij za 3. univerzo je tudi Bežvedere. Predvsem je treba strogo omejevati gradnjo in preprečiti "gobice" po gričevju. To območje naj se namenja rekreaciji in zdraviliškimi dejavnostim v sožitju s solinarstvom.

V. PACUG IN FIESA

Po ekspertni oceni je območje delno prizadeto, a hkrati tudi zelo ranljivo. Ekološko ravnovesje je relativno zelo visoko, saj je ocenjeno na 68. Zmogljivost za sanacijo je tudi izjemno nizka. Razvitost identitete je relativno visoka, saj je lokalno prostorska identiteta zelo močno razvita. Stavbna identiteta je neizrazita, gradbena onesnaženost območja je zelo visoka, socialna identiteta je nizka, saj je pod kritično mejo, zato pa je lokalno-kulturna identiteta relativno visoka. Razvojni potencial je srednje nizek zaradi nizke stopnje zmogljivosti za sanacijo, in znaša le 49.

Območje predstavlja severni del obale Koprškega zaliva, ki je relativno zelen, a je pod visokimi pritiski za razvoj. Območje Pacuga je prvenstveno namenjeno kot otroškemu klimatskemu okrevališču. Fiesa je bila razvojno namenjena sindikalnemu turizmu. Ta načrt je propadel, kar daje upanje za uravnotežen razvoj z upoštevanjem sladkovodnega jezera. Pacug naj bo namenjen slovenskim kolonijam otrok, Fiesa pa naj ostane zelena in z manj intenzivno turistično izrabo v skladu s še ohranjeno naravo. V manjši meri bi bilo možno dopuščati kombiniran "sindikalni turizem"

VI. PIRAN

Piranski zaliv je relativno neprizadet, ranljivost območja pa je relativno visoka. Ekološko ravnovesje je izjemno visoko, saj znaša 70. Zmogljivost za sanacijo pa je katastrofalno nizka. Razvitost identitete je srednja, čeprav je lokalnoprstorska identiteta izredno visoko razvita, prav tako tudi stavbna identiteta, gradbena onesnaženost je relativno nizka, razvitost socialne identitete relativno visoka, prav tako je kar visoka kulturna identiteta. Območje pa je pod pragom razvojnega potenciala z vrednostjo 47, vendar samo za tri točke, zaradi izjemno nizke zmogljivosti za sanacijo.

Če napravimo podobno primerjavo s starim mestnim jedrom, kot smo to napravili za Izolo, lahko rečemo, da je Piran povsem ohranil srednjeveško naselbinsko zasnovo. Naravne omejitve niso dopuščale širitve, zato je ostal kot urbana celota relativno neokrnjen, vendar gradbeno-tehnično in komunalno v slabem stanju. Med zavarovanimi območji je celotno mesto znotraj obzidja in frančiskanski samostan zunaj obzidja.

Ocena nam kaže, da je prizadetost območja relativno višja, ranljivost je nižja in zato je ekološko ravnovesje nižje, ocenjeno z 68. Zanimivo je, da je v jedru zmogljivost za sanacijo znatno višja, saj znaša 34. Lokalna gradbena identiteta je izrazita in zelo kvalitetna, gradbena onesnaženost je nižja, razvitost socialne identitete je nižja, razvitost ožje kulturne identitete je tudi znatno nižja. Prebivalci mesto cenijo, a prisoten je problem neintegritnosti in razbite lokalne kulturne identitete. Posebnost predstavljajo kulturne in strokovne prireditve, ki poživljajo predvsem življenje v poletni sezoni.

Ljudje visoko cenijo območje, ki je prostorsko zelo omejeno, tu je tudi mnogo priseljencev in izredno visok odstotek sekundarnih bivališč. S preureditvijo Tartinijevega trga in ureditvijo parkiranja niso prav vsi zadovoljni, saj je neverjetno in nerazumljivo, da so ogromne površine ob morju namenjene parkiranju.

Piran naj se razvija kot kulturniško mesto in kot urbani spomenik z aktivnim varstvom spomenikov, ki ljudi ne bo preveč omejevalo. Za parkiranje naj se uredi parkirno hišo ali prostor pod nabrežinami. Piran naj ostane priljubljeno pristanišče za jadrnice in naj še bolj razvija in izkorišča svojo glasbeno preteklost.

VII. PORTOROŽ IN LUCIJA

Ocena območja nam kaže, da je njegova prizadetost zelo visoka, ranljivost relativno visoka. Ekološko ravnovesje je srednje visoko, saj znaša 68, vendar je zmogljivost za sanacijo relativno nizka. Razvitost identitete je relativno visoka z zelo razvito socialno identiteto in ožjo kulturno identiteto. Razvojni potencial je malce nad kritično mejo, in znaša 51.

Prebivalci ocenjujejo Portorož kot mesto rož, znano letovišče že od 18. stol. dalje. Z zavetrno lego, hoteli in restavracijami ter dvema igralnicama predstavlja po-

nudbo malce višje kategorije, vsaj po naših pojmovanjih. Velik del prostorske identitete je izgubil, ko so ga prenovili v času "buldožerske" prenove po vojni. Veljalo je, da so nove in sodobne zgradbe boljše, lepše in odraz našega napredka. Značilno za Portorož je, da ima zelo visok odstotek nelokalnega prebivalstva in je bil že od vselej priljubljeno mesto za sekundarna bivališča politikov in umetnikov vseh vrst ter nekaterih vidnih intelektualcev.

Lucija se je razvila v stanovanjsko turistično središče z veliko marino. Problemi so manj izraziti kot v Portorožu, prav tako pa se pojavlja problem kulturne in vizualne identitete kot v Portorožu.

Portorož naj se razvija kot letovišče zelo visoke kvalitete, ki pa je tudi namenjeno slovenskemu gostu. Dejavnosti so dovolj pestre, kljub prizadevanjem za Portoroško noč in druge prireditve pa ima kot turistični produkt še zelo neizdelano identiteto. Turizmu v prid je tudi talasoterapija v Termah Portorož, ki bi jih bilo potrebno razvijati v smeri kompatibilne ponudbe turističnega produkta Portorož.

Ocena zaledja in potencialni kraji za razvoj turizma v zaledju obale

VIII. SEČOVLJE IN DRAGONJA

Kot zaledje smo ocenjevali Sečovlje s solinami. Območje je označeno s solinarstvom, letališčem in cesto. Ta predel ne ocenjujemo kot obalni del, marveč kot zaledje. Območje je značilno kmetijsko, v dolini reke Dragonje. Prebivalci prav posebno cenijo Kraški rob, območje, predvideno za zavarovanje. Posebnost tega predela so tudi gozdne površine in izjemna razgibanost in raznolikost krajine, ki jo dodatno definira meja.

V tem predelu se kaže možnost navezovanja na Solinarski muzej, in sicer v smislu možnosti dopustovanja v solinarski hiši in podoživljanja solinarskega življenja.

Posebnost predstavlja tudi reka Dragonja, predvsem v višjih predelih. Reka je zelo občutljiv ekosistem, zato bi morali njeno izrabo v rekreacijske in turistične namene strožje definirati in določiti "prag zmogljivosti" območja kot osnovo za rabo tega vodnega in obvodnega prostora.

V zaledju so izjemne možnosti za pohodništvo, lov in ribolov. Posebnost pa predstavlja Kraški rob, ki je neodkrit biser Slovenske Istre.

Po mnenju prebivalcev je to območje možno turistično razviti s kmečkim turizmom, lovom in pohodništvom.

IX. ZALEDJE DO ČRNEGA KALA

Za razvoj dodatne turistične ponudbe se je mogoče opreti na hribovito zaledje. To zaledje je razmeroma avtohtono in zvečine kmetijsko, čeprav je marsikdo zaposlen tudi v industriji. Pri oblikovanju turističnega proizvoda pa so zelo nedomiseln.

Prebivalci zaledja so bolj avtohtoni kot prebivalci ostalih obmorskih predelov. Njih značilnost je, da močno koreninijo na primorski zemlji.

Kot možni turistični potenciali v zaledju so bila terensko identificirana naselja:

1. Gažon,
2. Padna,
3. Krkavče,
4. Šmarje,
5. Koštabona,
6. Pomjan,
7. Merezige,
8. Dekani,
9. Tinjan,
10. Osp,
11. Rižana,
12. Črni kač,
13. Korte,
14. Krog,
15. Socerb,
16. Parecag,
17. Dragonja,
18. Hrastovlje.

Opis posameznih krajev

1. GAŽON

Strnjena vas pod vrhom hriba, s številnimi naravnimi in kulturnimi znamenitostmi, z relativno bližino morja, je okrnjena, ker se je večina prebivalcev odselila, sedanjí prebivalci so povečini priseljenci. Cerkev sv. Petra ima glagolski napis iz leta 1470, pod beležem pa so ostanki fresk iz 15. stol. To območje bi bilo uporabno v turistične namene lahko le dolgoročno, ko se bo v naselju izoblikovala značilna lokalna identiteta, trenutno prevladujejo le želje po "zaslužkarskem" turizmu, ne pa po pravem turizmu, kjer si nosilci turizma prizadevajo za vračanje gostov. Vas je v zadnjem času zelo uničena z novogradnjami.

2. PADNA

Strnjeno naselje na pomolu vzpetine, v njem je otroštvo preživel slikar Božidar Jakac. Naselje je tako slikovito, da ga nameravajo razglasiti za kulturni spomenik. Težava bo s prebivalci, ker so predvsem stari in neiniciativni. Tu bi bilo možno razvijati turizem dolgoročno, ker so za tovrstni razvoj dane naravne, ne pa antropogene danosti. V bližini raste zametek "počitniškega" naselja, s katerim je vas oblikovno in socialno načeta.

3. KRKAVČE

Primer tako kulturniškega, kmečkega in gostinskega turizma. Krkavče so eden najzanimivejših krajev Slo-

venske Istre, zaradi manjših kulturnih sestavin, predvsem zaradi starega jedra naselja na živi skali, kjer stoji tudi cerkev sv. Ane s slikami delavnice Bossanov. Kraj je bogat z narodopisnimi zanimivostmi, kot so ognjišča, žrmlje, stope z ostanki, kot so gradišča. V času Benečanov so si sami volili župana. Razvito je kmetijstvo in tako naravni pogoji kot pripravljenost ljudi bi bili primerni za turizem na kmetih v navezavi s Koštabono. Krkavče se razvijajo v smer, ki zagotavlja tovrsten razvoj.

4. ŠMARJE PRI KOPRU

Šmarje so pomembno lokalno središče, ki sooblikuje lokalno identiteto doslej naštetih naselij, saj je lokalno središče, ki je bilo že v zgodovini zelo napredno. Do druge svetovne vojne so se prebivalci ukvarjali predvsem s kmetijstvom, danes pa so pretežno industrijski delavci, ki se vozijo na delo v Koper, Izolo, delno so zaposleni v lokalni tovarni kovinske galanterije. Šmarje imajo nekaj lepíh povojnih stavb z lepim razgledom. Možen je razvoj lovskega turizma zaradi okoliških gozdov s fazani, jerebicami in zajci.

5. KOŠTABONA

Koštabono bi bilo mogoče delno preurediti v muzej na prostem, ki bi deloval kot "turistični muzej". Kazal bi poselitev in kulturo prebivalcev Slovenske Istre. Lokalni prebivalci pa bi bili zaposleni kot "živi eksponati" - tipa francoskih ekoloških muzejev, kjer pogorski prebivalci izvajajo tradicionalne obrti in ekološko "tradicionalno" kmetujejo, pripravljajo "lokalno hrano", turisti pa si lahko najamejo hišo, v kateri lahko živijo na "tradicionalen način". Čeprav je zunanost slabo spomeniško preurejena, se lahko razvije ekovas.

Za predlagano ima največ kulturno-zgodovinskih pogojev, kot so slikovito starinska naselja z ostanki dveh starinskih gradov, troje cerkva. Cerkev sv. Elije iz 1446, stoji na mestu, kjer je nekaj stalo pogansko svetišče, v cerkvi sv. Kozme in Damijana so freske iz 15. stol., cerkev sv. Andreja iz 15. st. so prezidali v 18. stol. Po starem izročilu naj bi tu stala rimska trdnjava CASTRUM BONAE s hramom boginje zdravja. Vaščani so znani tudi po tem, da so najdlje obdržali pogansko vero in so znani pod imenom DOSKARJI - staroverci. Nekaj tega izročila je še ohranjenega in to je dodaten razlog za predlog muzeja - skansena na prostem. Ljudje so pripravljeni sprejeti tovrstno ponudbo.

6. POMJAN

Gručasta vas, ki se stopničasto vzpenja na slemenu Pomjanskega hriba, s katerega se odpira razsežen pogled in na katerem so ostaniki predzgodovinskega gradišča. Pomjan je primeren za gostinski in kmečki turizem dolgoročno, ker so prebivalci trenutno še močno usmerjeni le h kmetovanju in dodatnemu zaslužku v industriji.

7. MAREZIGE

Vas z značilno mediteransko arhitekturo in razvitim gostilništvom za razvoj regionalne identitete pomembno naselje, lokalno središče z značilno dramsko in posojilniško kulturo. A. Moniha, ki je pisal igre za marežganske diletante in tudi ustanovitelj hranilnice za Slovensko Istro. Problem je vodovod. Med prebivalci je zaznati izrazito željo po gostilniškem turizmu.

8. DEKANI

Dekani so precej strjena dvovrstna vas na S strani Rižanske doline, kjer so hiše v položnem pobočju in na nizkem slemenu ob vznožju Šanc. Problematično je dejstvo, da je ta vas sredi umazane industrije, v bližini je IPLAS. Prebivalci imajo več gostiln, majhne kmetije in vse bolj so zaposleni v bližnjih industrijskih obratih. Menijo pa, da imajo možnosti za gostilniški turizem z lovom, ki privablja številne Italijane ohranjajo marsikatero običaje in še vedno praznujejo stare praznike, ki privabijo marsikoga iz Slovenske Istre, pa tudi Italijane. Prav to naselje je prežeto z izrednim lokalnim interesom.

9. TINJAN

Gručasta vas vrh Tinjskega hriba, ki je najiminitnejše razgledišče, kar jih premore Slovenska Istra. Naselje je zelo slikovito, ker preproste kamnite hiše stojijo druga nad drugo tako, da daje kraj vtis trdnjave. Vrh hriba je stalo prazgodovinsko gradišče in njegovi zidovi so vidni kraj baročne cerkve. Tu so tudi pomembna lovišča divjačine. Možen je lovsko-gostilniški turizem. Sam kraj pa bi zaradi svoje slikovitosti lahko postal muzej na prostem. Prebivalci sami niso preveč iniciativni.

10. OSP

V naselju je poslopje starega občnega mlina iz 16.stol. V bližini je jama Grad. Pred jamo je obrambni zid iz časa turških vpadov. Strma stena za vasjo privablja alpiniste na plezalne treninge. Daleč naokrog je znana Gostilna Pod pečino. Možnost razvoja gostinskega turizma. V naselju je zelo močna lokalna iniciativa.

11. RIŽANA

Rižana je precej razpotegnjena vas v dolini Rižane ob glavni cesti. Okolica je poznana po precej bogatih loviških divjadi; zajcih, srnah, fazanih, jerebicah. Predvsem v zaselku Bižaji bi bilo možno razvijati turizem, ker je sama Rižana preveč hrupna zaradi regionalne ceste Ljubljana - Koper. Naselje ni primerno, ker je preveč omejeno.

12. ČRNI KAL

Jedro vasi je tik pod prepadnimi stenami na flišu. Črni Kal sodi v kulturno-zgodovinsko območje z najdenimi predmeti od paleolitika naprej. Vas je vedno igrala pomembno vlogo zaradi prometne lege in je znana

po vinu, saj ga hvali že Valvazor, in po sadju. Benkova hiša iz leta 1489 je najstarejša datirana kmečka hiša na območju Slovenske Istre. Na strmi skali nad vasjo so ruševine gradu, ki so ga zgradili kot utrdbo v 11.st. Iz vasi in stene je prelep pogled na okoliško Slovensko Istro.

Razvito in znano je gostilničarstvo, v vasi ohranjajo še nekaj znanih vaških običajev.

13. KORTE

Strnjeno pozidana slemenska vas z lepim razgledom, posebno z bližnjega vrha Koštelir, kjer so ohranjeni sledovi prazgodovinskega Gradišča. V cerkvi sv. Antona Puščavnika, ki je bila prezidana leta 1799, je glagolski napis iz leta 1482. Naselje ima kulturno-zgodovinske znamenitosti in domače gostilničarstvo. V vasi je znana tipična istrska gostilna Pri Lucijanu.

14. KROG

Krog je razgledna točka vzhodno od letališča Portorož. Na Krogu so ostanki samostana sv. Onofrija. Celoten vrhnji predel hriba je v cerkveni lasti. V delu neporušenega samostana je ljubiteljska konjušnica s konji za izposojajo. Hkrati nudijo jahalni program za otroke in odrasle ter eno do večdnevne pohode s konjem in z vodičem po Istri.

15. SOCERB

Lega gradu in naselja je edinstvena, saj znaša višinska razlika med njima in dolino s 300 metrov. Pomembno stateško lego so spoznali že Iliri in tu zgradili gradišče. V starem veku je bil obrambna postojanka, v dobi preseljevanja narodov je prerasel v utrjen grad in postal sedež fevdalnih gospodov. V okolici gradu je vhod v Sveto jamo.

Izredna točka z izrednim pogledom na Trst in celoten Tržaški zaliv. Kulturnozgodovinski in gostilniški turizem je možno razvijati. Domačini so dovolj podjetni za tak razvoj naselja.

16. PARECAG

Parecag leži na pobočju Malijskega hriba, kraju se nudijo možnosti razvoja predvsem v Gocendu in na bližnji razgledni točki Kaštelir. Domačini so dokaj podjetni, razvijali bi gostilniški turizem in si pomagali s solinami in solinarskim muzejem na prostem ter z običaji solinarjev.

17. DRAGONJA

Mejna vas med Slovenijo in Hrvaško, kjer je že uveljavljen turizem na kmetih, in bi ga bilo potrebno dodatno podpreti. Območje, ki je posebno cenjeno z naravo varstvenega vidika.

V zaledju občine Izola je za razvoj turizma primeren predvsem Malijski hrib z zaselki, vendar dolgoročno kot gostilniško-kmečki turizem.

18. HRASTOVLJE

Hrastovlje imajo ohranjen srednjeveški ambient z ohranjenim četverokotnim taborskim obzidjem iz 16. stoletja, znotraj katerega je romanska cerkev sv. Trojice iz 12. in 13. stol. z znamenitimi srednjeveškimi freskami na temo mrtvaškega plesa. Hrastovlje so gručasto naselje z nekaj spomeniki, med njimi pa je tudi 500 let stara hiša. Med ljudmi ni prave iniciative za turizem, čeprav imajo lepo število obiskovalcev, ki si ogledujejo freske.

Po ponovnem pregledu stanja na terenu in dodatnem anketiranju imajo prioriteto naslednji kraji:

1. Koštabona kot ekovas.
2. Krkavče kot primer kulturniškega, kmečkega in gostinskega turizma.
3. Pomjan predvsem za gostinsko-kulturniški turizem.
4. Črni Kal kot kulturno-zgodovinsko jedro z najstarejšo datirano hišo v Slovenski Istri.
5. Tinjan kot najimunitnejše razgledišče, kar jih premore Slovenska Istra.
6. Osp z znanim gostiščem in steno, ki privablja alpiniste.
7. Socerb z izjemno lego, kulturno-zgodovinskimi spomeniki in lepim razgledom na Trst.
8. Dragonja kot mejna vas, kjer se je že uveljavil turizem na kmetih.

POVZETKI VREDNOT PREBIVALCEV

Posebno pozornost smo posvetili vrednotam in mnenju lokalnega prebivalstva, ki bo moralo pridobiti povsem novo vlogo pri prostorskih odločitvah, in sicer tako, ki pritiče razvitim demokracijam. Postopek, razvit iz Kulturološke analize za načrtovanje urbane prenovne na primerih iz Slovenije in Škotske (Glasgow, 1992), je bil prilagojen za ugotavljanje razvojnih potencialov v okvirih raziskovalne naloge: Oblikovanje turistične ponudbe in zasnova dolgoročnega turizma v turističnih območjih Slovenije (UI. RS 1992). V slednji raziskovalni nalogi je bila uporabljena v letu 1991 izvedena analiza vrednot prebivalcev, ki je bila del eksperimenta za MV OUP. Rezultati te raziskave so podani v zbirni karti po naslednjih kategorijah:

1. Prvobitna narava.

Prebivalci so izbrali območja, za katera menijo, da so najkvalitetnejša prvobitna narava, ki jo je potrebno varovati.

Vidimo, da so zajeta vsa območja zakonsko varovane naravne dediščine in tudi tista območja, ki so predlagana za razglasitev. Prav tako zelo cenijo zaledna območja

naselij, ki smo jih raziskovali kot možne potenciale za turizem.

2. Pretežno naravno okolje visoke kvalitete.

Prebivalci so v to kategorijo uvrstili območja, ki so načeta in za katera menijo, da jih je mogoče sanirati.

3. Prednostna območja za sanacijo.

Iz 2. točke logično sledi 3. Iz vrednot prebivalcev, ki temeljijo na kulturni identiteti, razviti iz močne regionalne identitete, izhajajo naslednja območja, ki jim je potrebno posvetiti posebno pozornost, ker predstavljajo del kontinuitete prostorske in socialno - kulturne identitete Obale. Prebivalci so predlagali sanacijo določenih območij po naslednji prioriteti:

A - Ankaranska plaža med Adrijo in pomočom Sv. Katarine,

B - Jernejev zaliv v Lazaretu,

C - Obala med Izolo in rtom Ronek,

D - Obala med Kopro in Izolo.

4. Seznam območij - krajev, ki so po mnenju prebivalcev zanimiva za turistični obisk

1. Gažon,
2. Padna,
3. Krkavče,
4. Šmarje,
5. Koštabona,
6. Pomjan,
7. Merezige,
8. Dekani,
9. Tinjan,
10. Osp,
11. Rižana,
12. Črni Kal,
13. Korte,
14. Krog,
15. Kaštelir,
16. Malijski hrib,
17. Sečoveljski zaliv,
18. Pacug in Fiesa z zaledjem,
19. Rtič Ronek,
20. izolsko zaledje,
21. zaledje med Kopro in Izolo,
22. zaledje Miljskega polotoka,
23. zaledje Debelega rtiča,
24. Debeli rtič,
25. Ankaran pri sv. Katarini,
26. izolska obala,
27. Strunjanski zaliv,
28. dolina Dragonje,
29. zaledje Dragonje,

30. Sečoveljske soline,
31. Strunjsanske soline,
32. Socerb.

5. Možni turistični potenciali

Obstoječa naselja, ki jih je po mnenju prebivalcev mogoče razvijati v turistične namene, so:

- Socerb,
- Osp,
- Črni kal,
- Tinjan,
- Dekani,
- Marezige,
- Pomjan,
- Šmarje,
- Gažon,
- Koštabona,
- Krkavče,
- Padna,
- Dragonja,
- Korte.

Sklepne ugotovitve, ki izhajajo iz vrednot, razvojnih potencialov, ki so bili ocenjeni na osnovi razvitosti kulturne identitete in regionalne identitete, so naslednje:

Nacionalni pomen obale in celotne Slovenske Istre je hkrati simbolne in ekonomske narave. Slovenija se z morjem uvršča med pomorske države. Prav ta vidik pa je razumljen drugače na nacionalni kot na regionalni in lokalni ravni. Slovencem morje pomeni relativno veliko, tako kot vsaka voda: prvobitno privlačnost za pristočasne aktivnosti. To je zelo prvobitna in biološko pogojena vrednota. V celinski Sloveniji obstaja na splošno vrednotenje morja na tej ravni, zato se dopušča tako industrijski razvoj obale: od turističnega razvoja, industrije, locirane na sami obali, do ekstenzivnega in ekološko spornega razvoja Luke Koper. Odnos do morja kot izjemne - enkratne kvalitete v slovenskem prostoru se še ni uspel razviti, razen pri nekaterih strokovnjakih in lokalnem prebivalstvu. To je odraz "otroške dobe" slovenske države. Do nedavna smo se identificirali s celotno obalno črto bivše skupne države, sedaj pa se omejujemo na 42 km slovenske obale. Meja je obalo zarezala in otežkočila vezi in tokove, ki so spontano tekli po pretežnem delu celinske Istre, predvsem pa po Savudrijskem polotoku. Odnos do morja kot do vrednote se konstituira, dosedanje gledanje in ravnanje z njim pa je bilo zelo industrijsko, saj smo se do pred kratkim lahko identificirali z 200 km obale. V kolikor je bil ta odnos in način izrabe morja sprejemljiv takrat, pa nedvomno ne more biti več danes in v prihodnje.

Usklajevanje nacionalnega, regionalnega in lokalnega nivoja in pogledov na razvoj je potrebno prenesti na strokovno višjo raven, predvsem v pogledu rešitev, zakonitosti izvajanja in dolgoročne vizije razvoja Slovenije,

katere komparativna prednost je prav njena raznolikost na majhnem teritoriju in relativna neokrnjenost narave.

Vrednost ima Istra kot celota, kjer vzpodbujamo sožitje in razvoj tako obale kot tudi zaledja. Dediščinski princip nas zavezuje do iz antike izvirajoče urbane kontinuitete, ki jo je nasilno pretrgal srednji vek, ter izpričana moč in zavednost meščanov, ki se je ponovno vzdignil v 19. stol. Vse povojno razdobje, od priključitve Istre k Jugoslaviji naprej, pa je bil ta del slovenske zemlje izpostavljen visokim migracijam in hlastanju po industrijskem razvoju. Tako se je tik ob morju locirala industrija, Luka Koper kot pomembno okno v svet, vendar pa v ekološkem in prostorskem ter mikroklimatskem pogledu katastrofalna. Prenova starih mestnih jeder Pirana in Izole nikakor ne more steči. Infrastrukturno je celotno območje Slovenske Istre slabo, zato so se praznila naselja v zaledju in nastajala je nova ekstenzivna urbanizacija. Za Obalo smemo trditi, da je zanjo značilen urbanizem gradbenih firm z vsemi negativnimi posledicami v prostorski organizaciji in oblikovni kvaliteti grajenega okolja. Lokacije za infrastrukturne objekte so bile največkrat zgrešene, predvsem nove ceste in npr. bolnišnica v Izoli.

Potrebno je vzpostaviti urbano kontinuiteto z razvojem, ki ne bo prvenstveno industrijski, ampak post-industrijski z večjimi vlaganji v šolstvo in kulturo. Pri tem konkretno mislimo na ustanovitev tretje univerze na Obali in s prenovo urbanih mest: Pirana, Izole in Kopra in organsko zraslih naselij v zaledju, ki nam ga nalaga dediščinski dolg do tega prostora; predvsem na možnost kontinuitete kulturne identitete Istre, in njenih nujnih komplementarnih centrov Reko na Hrvaškem in Trstu v Italiji z izkoriščanjem prednosti večetnične kulture. Večji preudarek gre kompatibilnosti posameznih razvojnih načrtov v prostoru Istre kot celote s posebnim ozirom na razvijanju kontinuitete in oblikovanju gospodarske identitete prostora v harmoniji s kulturno identiteto.

Ekološko osveščena in z dokumenti podprta usmeritev in odločitev za okolju prijazen razvoj narekuje razvoj terciarnih in kvartarnih dejavnosti in sanacijo obstoječih

Ekološko spornih industrijskih obratov, predvsem na Koprskem in v Izoli ter ekološko sporno delovanje Luke Koper, ki naj bi pripomogla k spremembi mikro klime. Vse naštetno pa neugodno vpliva na razvoj ekoturizma, predvsem zdravstvenozdraviliškega, kmetijstva in pušča morju nepopravljive posledice.

Okolju prijazen in prebivalcem sprejemljiv razvoj, ki bo ohranjal kvalitetno okolje za zanamce, je mogoče doseči na obali z racionalnejšo rabo prostora, pri čemer mislimo na fizično prostorsko (kompatibilnost) primerenost in ekološko neoporečnost dejavnosti v tem prostoru in visoko kulturno-ekološko zavest pri razvojnih odločitvah.

SKLEPNE UGOTOVITVE - POMEN SLOVENSKE ISTRE

Če povzamemo, lahko strnimo ugotovitve takole:

1. Komparativna prednost Slovenije je, da ima tako Alpe kot Mediteran v razdalji 70 - 100 km, kar pomeni 1-1,5 - urno vožnjo po slabih cestah. Alpski svet ima zelo raznolik. Slovenska Istra z zaledjem je neodkrit biser Slovenije, obale pa je le 42, km in še ta je v pretežni meri neprimerno urejena in izkoriščena. Od tega je le 17,4% zaščitene z odlokom naravne neokrnjene obale. V fazi strokovnih priprav je še zaščita za 15,2% obalnih površin. Iz teh odstotkov lahko sklepamo, da smo z obalo ravnali zelo nesmotrno in je raba prostora ob morju zvečine neustrezna. Dosedanja raba prostora omejuje ali celo ogroža že obstoječo turistično izrabo obale. Na vseh ravneh je potrebno razviti miselni preskok iz prostorsko potratne industrije v prostorsko smotern razvoj, ki temelji na kompatibilnem in ekološko primernem in sprejemljivem razvoju.

2. Slovenija premalo ceni Istro kot "zimski sončni vrt" za pridelovanje zgodnje zelenjave in nekaterih agrumov. Biološka proizvodnja hrane pa bi bila dodaten imperativ za "zeleno in ekološko osveščeno Slovenijo". Negovanje kulturne krajine in ohranjanje redkih preostankov neokrnjene narave in drugih zelenih površin bi morala biti dolgoročna razvojna strategija. Ohranjene zelene površine so največja komparativna prednost.

3. Načrtovati gre okolju in prebivalcem sprejemljiv ali prijateljski razvoj - sustainable development, kar pomeni, da moramo ta prostor ohraniti tudi za zanamce in ga zato ne smemo gradbeno onesnažiti in pretežni del preostalih zelenih površin pozidati bodisi z industrijskimi bodisi s stanovanjskimi objekti.

4. Pomorska usmeritev Slovenije ne sme dovoliti Luki čezmerne razširitve; že sedaj je prostorsko preveč ekstenzivna, saj je po podatkih, če jih primerjamo z luko v Glasgowu, izraba kapacitet le 20 - 25% (Ecology and Capacity Report 1990). Prav tako je tudi pretežni del razsutega tovora ekološko sporen (cca 35%), kar je že močno načelo mikro klimo v Koprskem zalivu. Luke Koper ne bi smeli razvijati v smeri ekološko sporne luke razsutega tovora, ki je običajno najnižjega ranga (Primer: pretovarjanje žive živine).

Zaključki pričujoče ocene potencialov obalnega turizma pa so naslednji. V kolikor se država Slovenija deklarira kot ekološko visoko osveščena, potem se kaže pomen Slovenske Istre po naslednjem vrstnem redu:

1. kot naravni spomenik z neokrnjenimi predeli obale,
2. kot kulturni spomenik z istrskimi mestni in vasi: Piran, Izola in Koper ter kot zaščiten naselbinska območja v zaledju;

3. kot turistični in zdraviliški potencial v Strunjanu - in Portorožu ter Debeli rtič z Valdoltro;

4. Kot pomorska usmeritev z Luko Koper, a ne taka, da bi žrtvovala izključno za luške dejavnosti celoten Koprski zaliv vse do Ankarana.

Priloge:

Ekspertne ocene obalnih območij:

I. območje MILJSKI POLOTOK

II. območje KOPER do IZOLE

III. območje IZOLA

IV. območje je STRUNJAN

V. območje sta PACUG IN FIESA

VI. območje je PIRAN

VII. območje sta PORTOROŽ in LUCIJA

I. MILJSKI POLOTOK

Ocena ekološkega ravnovesja	
Prizadetost območja	33
Ranljivost območja	98
Ekološko ravnovesje	65
Zmogljivost za sanacijo	67

Razvitost identitete	
Lokalno prostorska identiteta	83
Stavbna identiteta	33
Gradbena onesnaženost	25
Razvitost socialne identitete	67
Razvitost ožje kulturne identitete	79

Lokalna identiteta	58
--------------------	----

Skupna ocena	
Ekološko ravnovesje	65
Zmogljivost za sanacijo	67
Lokalna identiteta	58

Razvojni potencial območja	63
----------------------------	----

II. KOPER DO IZOLE

Ocena ekološkega ravnovesja	
Prizadetost območja	34
Ranljivost območja	86
Ekološko ravnovesje	59
Zmogljivost za sanacijo	34
Razvitost identitete	
Lokalno prostorska identiteta	44
Stavbna identiteta	57
Gradbena onesnaženost	33
Razvitost socialne identitete	40
Razvitost ožje kulturne identitete	37

Lokalna identiteta	42
--------------------	----

Skupna ocena	
Ekološko ravnovesje	59
Zmogljivost za sanacijo	34
Lokalna identiteta	42

Razvojni potencial območja	45
----------------------------	----

III. IZOLA

Ocena ekološkega ravnovesja	
Prizadetost območja	27
Ranljivost območja	95
Ekološko ravnovesje	61
Zmogljivost za sanacijo	49

Razvitost identitete	
Lokalno prostorska identiteta	72
Stavbna identiteta	65
Gradbena onesnaženost	15
Razvitost socialne identitete	56
Razvitost ožje kulturne identitete	63

Lokalna identiteta	54
--------------------	----

Skupna ocena	
Ekološko ravnovesje	61
Zmogljivost za sanacijo	49
Lokalna identiteta	54

Razvojni potencial območja	55
----------------------------	----

IV. STRUNJAN

Ocena ekološkega ravnovesja	
Prizadetost območja	11
Ranljivost območja	98
Ekološko ravnovesje	89
Zmogljivost za sanacijo	48

Razvitost identitete	
Lokalno prostorska identiteta	98
Stavbna identiteta	47
Gradbena onesnaženost	14
Razvitost socialne identitete	65
Razvitost ožje kulturne identitete	75

Lokalna identiteta	59
--------------------	----

Skupna ocena	
Ekološko ravnovesje	89
Zmogljivost za sanacijo	48
Lokalna identiteta	59

Razvojni potencial območja	65
----------------------------	----

V. PACUG IN FIESA

Ocena ekološkega ravnovesja	
Prizadetost območja	31
Ranljivost območja	99
Ekološko ravnovesje	68
Zmogljivost za sanacijo	24

Razvitost identitete	
Lokalno prostorska identiteta	80
Stavbna identiteta	14
Gradbena onesnaženost	60
Razvitost socialne identitete	40
Razvitost ožje kulturne identitete	70

Lokalna identiteta	52
--------------------	----

Skupna ocena	
Ekološko ravnovesje	68
Zmogljivost za sanacijo	24
Lokalna identiteta	52

Razvojni potencial območja	48
----------------------------	----

VI. PIRAN

Ocena ekološkega ravnovesja	
Prizadetost območja	17
Ranljivost območja	87
Ekološko ravnovesje	70
Zmogljivost za sanacijo	12

Razvitost identitete	
Lokalno prostorska identiteta	90
Stavbna identiteta	85
Gradbena onesnaženost	10
Razvitost socialne identitete	62
Razvitost ožje kulturne identitete	69

Lokalna identiteta	59
--------------------	----

Skupna ocena	
Ekološko ravnovesje	70
Zmogljivost za sanacijo	12
Lokalna identiteta	59

Razvojni potencial območja	47
----------------------------	----

VII. PORTOROŽ IN LUCIJA

Ocena ekološkega ravnovesja	
Prizadetost območja	56
Ranljivost območja	80
Ekološko ravnovesje	68
Zmogljivost za sanacijo	27

Razvitost identitete	
Lokalno prostorska identiteta	63
Stavbna identiteta	58
Gradbena onesnaženost	48
Razvitost socialne identitete	63
Razvitost ožje kulturne identitete	71

Skupna ocena	
Ekološko ravnovesje	68
Zmogljivost za sanacijo	27
Lokalna identiteta	61

Lokalna identiteta	61
--------------------	----

Razvojni potencial območja	51
----------------------------	----

RIASSUNTO

Il presente saggio fa parte del progetto di ricerca, finanziato dal ministero della Scienza e Tecnologia e dal ministero dell'Ambiente, intitolato "L'articolazione dell'offerta turistica e lo sviluppo a lungo termine del turismo nelle regioni turistiche della Slovenia: area turistica del Litorale" e realizzato nel 1992-1993, sotto la direzione di K. Repič, presso l'Istituto dell'Urbanistica della Repubblica di Slovenia. Lo studio dei potenziali e delle possibilità di sviluppo del turismo nel Litorale e nel suo entroterra è stato realizzato tenendo conto dell'identità dell'ambiente e delle caratteristiche della popolazione locale al fine di inserirle nel giudizio complessivo mediante un approccio culturale-antropologico alla pianificazione.

LITERATURA:

- Boo, E. (1990)** Ecotourism: The potentials and pitfalls, World Wildlife Fund, Washington D.C.
- Bratko - Berce B. (1990)** Kulturološka analiza kot metoda za ugotavljanje vplivov na okolje in kot metoda za izboljševanje okolja, doktorat FAGG, Ljubljana.
- Bratko-Berce B. (1991)** Socialni kriteriji za opredeljevanje prioritet ali omejitev območij, prednostno namenjenih razvoju turizma, ekspertiza za MVOUP.
- Bratko-Berce B. (1992)** Potentials for Development, Lecture for Ph. D. Students Glasgow.
- Bratko - Berce B. (1992)** Culturological Analysis in Rehabilitation: Cases in Slovenia and Scotland, PhD, University of Strathclyde, Glasgow.
- Britton, S. G. (1980)** A conceptual model of tourism in peripheral economy, 1- 12 v D. G. Pearce (1990).
- Campbell, C.K. (1986)** An approach to reserach in recreational geography, p.85-90, Occasional Papers no. 7, Departement of geography University of British Columbia.
- Dixon, I.A & Sherman, P.B. (1990)** Economics of protected areas, Earthscan
- Goudie, A. (1990)** The human impact on the natural environment, Oxford, Blackwell.
- Greer, T and Wall, G. (1979)** Re: a theoretical and empirical creational hinterlands: a theoretical and empirical analysis, p. 227 - 45 v Wall G. (ed), REcreational Land Use in Southern Ontario, Departement of Geography Publication Series, no. 14, University of Waterloo.
- Johnston, R. J. & Gregory, D. & Smith, D. M. (1991)** The Dictionary of Human Geography, Oxford, Basil Blackwell.
- Hewison, R. (1987)** The Heritage Industry: Britain in the climate of decline, Chicester, Methuen.
- Hughes, C. A. (1992)** The impact of Tourism on the Gaelic speaking areas of Scotland and Ireland: A comparative study, Ph. D. Study University of Edinburgh.
- Lundgren, J, O. J. (1982)** The tourist frontier of Nouveaux Quebec: functions and regional linkages, Tourist Review, 37, 10-16.
- Mariot (1976) v Matley, I.M. (1976)** The Geography of international tourism, Resource Paper 76-1, Assn. of American Geographers, Washington
- Pearce, D.G. 1981,** Tourism Development The Dictionary of Human Geography, 1991, str. 493-494)
- Pearce, D.G. (1987)** Tourism in france: regional perspectives, Cantenbury monogaphs, University of Cantenbury
- Pearce, D. (1990)** Tourism Today: A geographical analysis, New York, Longman 1-3
- Požeš, M. (1991)** Razvoj podeželskih naselij v občini Koper, Geographica Slovenica 22, I., Ljubljana, IGU.
- Repič-Vogelnik, K. et al. (1991)** Oblikovanje turistične ponudbe in zasnova dolgoročnega razvoja turizma, Ljubljana, UI RS.

